

Študenti po stopách totality

Projekt bol podporený Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Programu Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou pre deti Slovenska a SOCIA - nadácia na podporu sociálnych zmien.

Projekt: Študenti po stopách totality

Obdobie realizácie: máj 2014 – november 2015

Príjemca podpory: Nadácia Milana Šimečku

Financovanie: 46 134,00 € (AOI 90 % = 41 520,60 €)

Príjemca podpory

Nadácia Milana Šimečku patrí medzi najstaršie mimovládne organizácie na Slovensku. Nesie meno človeka, ktorý bol významným disidentom, mysliteľom, filozofom a spisovateľom v bývalom Československu. Vďaka svojim knihám *Kruhová obrana*, *Koniec nehybnosti*, *Strata skutočnosti*, *Obnovenie poriadku* sa stal jedným z najprekladanejších česko-slovenských spisovateľov. Krátko po jeho smrti sa v roku 1991 jeho priatelia (Martin Bútor, Juraj Flamik, Fedor Gál, Miroslav Kusý, František Mikloško, Peter Tatár a Peter Zajac) rozhodli založiť inštitúciu, ktorej cieľom je podnecovať a podporovať aktivity smerujúce k rozvoju demokracie, kultúry, tolerance a občianskej spoločnosti.

Pamäť Chceme prispieť k vytvoreniu spoločnosti, ktorá nezabúda na kľúčové udalosti spojené s jej históriou, má záujem poznať svoju minulosť, je schopná ju kriticky reflektovať a s ohľadom na ňu formovať svoj postoj k aktuálnym udalostiam.

Rozmanitosť Snažíme sa aktívne prispieť k tomu, aby sa na Slovensku podporovala rozmanitosť a vytvárali rovné podmienky pre všetkých. Veríme, že každý človek má právo byť akceptovaný ako plnohodnotný člen spoločnosti a má mať reálnu možnosť spolupodieľať sa na jej utváraní.

Inklúzia Prostredníctvom zlepšovania postavenia sociálne vylúčených skupín, osobitne Rómov a Rómok, chceme podporovať vytváranie inkluzívnej a súdržnej spoločnosti. Našou víziou je krajina, ktorá všetkým svojim členom a členkám zaručuje skutočnú rovnosť zohľadňujúc ich rôzne východiskové situácie.

Projekt

Zdravá pamäť je pre spoločnosť nenahraditeľná. Aj preto sa v Nadácii Milana Šimečku už vyše 25 rokov venujeme pripomínaniu a vzdelávaniu o kľúčových

udalostiach našej histórie. V roku 2011 sme sa pod názvom Remember November vrátili k téme Nežnej revolúcie, ku ktorej odkazu sa hlásime od nášho vzniku.

Nadácia Milana Šimečku dlhodobo pôsobí v oblasti vzdelávania o holokauste a rómskej genocíde počas 2. svetovej doby. Rozhodnutie vrátiť sa k téme komunizmu súviselo so strategickým plánom nadácie, ktorý sme prijali v roku 2012. V rámci neho sme prehodnotili niektoré aktivity a jednotlivé programy sme rozšírili o nové témy, presnejšie o témy Nežnej revolúcie a komunizmu. Tento moment sa dá považovať za vznik programu Pamäť, ktorý plánujeme dlhodobo rozvíjať.

Jedným z dôvodov, prečo sme sa rozhodli venovať aj téme komunizmu, je náš dojem, že počas uplynulých 26 rokov začalo v našej spoločnosti postupne dochádzať k častej dezinterpretácii a istému "ohýbaniu" udalostí Novembra '89 a obdobia reálneho socializmu. Samotná Nežná revolúcia je často vnímaná ako udalosť spojená exkluzívne s Bratislavou a niekoľkými verejne známymi osobami a opomína sa fakt, že občianske prejavy a mítingy sa diali po celom Slovensku. Rovnako predchádzajúce obdobie komunistického režimu a normalizácie zvykne byť vykresľované spôsobom, ktorý z pohľadu historicky známych udalostí pôsobí zavádzajúco a svojím spôsobom deformuje pohľad a postoj ľudí, ktorí s týmto obdobím nemajú priamu skúsenosť. Podľa viacerých prieskumov majú obzvlášť mladí ľudia úplný nedostatok informácií o moderných dejinách Slovenska a osobitne o období rokov 1948-1989.

Pripravili sme nový projekt Študenti po stopách totality, ktorý, ako už napovedá jeho názov, je určený pre stredoškolských študentov. Jedným z pozitívnych aspektov projektu bolo, že sme nadviazali spoluprácu so školami z celého Slovenska, od Bratislavy až po Sobrance. Zároveň boli školy, ktoré sa projektu zúčastnili, rôznorodé aj z pohľadu zamerania a odbornosti. Projektu sa zúčastnili študenti z gymnázií, obchodných akadémií ako aj stredných odborných škôl. Bola to pre nás zaujímavá skúsenosť a výzva, koordinovať tak rôznorodú skupinu študentov, o to bohatšie a rozmanitejšie prístupy sme od jednotlivých tímov získali. Vďaka tomuto projektu sme mohli vyskúšať nové metódy neformálneho vzdelávania. Jedným zo základných princípov projektu bolo posilňovanie k aktivite (empowerment) študentov. Aktívna participácia, možnosť voľby témy, zamerania ako aj formy výstupov posilňovali pozíciu študentov. Môžeme konštatovať, že sme pozorovali pozitívny vplyv týchto možností. Študenti pristupovali k daným úlohám kreatívne a s patričnou zodpovednosťou. Mladý človek, ktorý má záujem klásť otázky, získavať odpovede a kriticky ich vyhodnotiť je niekto, s kým je radosť spolupracovať. A istá dávka študentskej punkáčiny bola tiež na mieste. V neposlednom rade bolo pre nás veľkou inšpiráciou spolupracovať s pedagógmi, ktorí sa na toto celé s nami podujali. V súčasnosti je vzdelávanie na Slovensku horúcou témou. Mať možnosť byť v kontakte s ľuďmi, ktorí to so vzdelávaním myslia vážne a obetujú tomu značnú časť svojho osobného života bolo obohacujúce a povzbudzujúce.

Okrem toho, že sme vďaka tomuto projektu získali ďalšie skúsenosti s inovatívnymi modelmi neformálneho vzdelávania a prehĺbili spoluprácu so školami a pedagógmi, poskytol nám aj možnosť nadviazať spoluprácu s externými partnermi, či už na Slovensku alebo v zahraničí. Sme veľmi radi, že sme mohli náš projekt konzultovať s kolegami z českej organizácie Člověk v tísni, ktorí majú s podobnými projektmi pre študentov dlhoročné skúsenosti. Pozitívne hodnotíme spoluprácu aj s Memory Control a Historickým ústavom SAV. V rámci projektu sme zakúpili archív výpovedí aktérov Nežnej revolúcie, ktorý vznikol pri príležitosti 20. výročia v rámci natáčania filmu Dobré ráno, Slovensko (r. Martin Hanzlíček, 2009) - spolu ide o vyše 60 rozhovorov. Je to významný príspevok do nášho archívu, ktorý už z minulosti obsahoval vyše 220 svedectiev ľudí, ktorí prežili holokaust. Podobne, ako tieto svedectvá, aj rozhovory s aktérmi Nežnej revolúcie chceme spracovať do podoby využiteľnej v rámci vzdelávacieho procesu na školách.

Sme veľmi radi, že vďaka podpore Nadácie pre deti Slovenska sa nám podarilo vykročiť novým smerom vo vzdelávaní mládeže o dôležitých historických udalostiach, ktoré dodnes priamo ovplyvňujú náš každodenný život. Máme ambíciu v tomto projekte pokračovať a ďalej ho budovať na základoch, ktoré sa nám podarilo položiť vďaka týmto dvom ročníkom projektu Študenti po stopách totality.

Dlhodobý prínos

Jedným zo základných momentov budovania aktívnej občianskej spoločnosti je zapojenie a motivácia mládeže angažovať sa vo veciach občianskych. Projekt Študenti po stopách totality približuje študentom vzťah medzi občanom a totalitným režimom v minulosti ako aj prejavy občianskej angažovanosti v minulosti. Zároveň im poskytuje priestor vyjadriť svoj postoj k historickým udalostiam, ktoré dodnes ovplyvňujú a formujú našu spoločnosť. Možnosť oboznámiť sa s aktívnymi prejavmi postoja a boja za hodnoty demokracie, ľudské práva a slobodu prispieva k uvedomeniu si nástrah neslobody a všetkých režimov, ktoré slobodu obmedzujú. Považujeme za dôležité, aby študenti mali možnosť svojou priamou participáciou na skúmaní a poznávaní minulosti vytvoriť si predstavu a pochopiť súvislosti danej témy. Prostredníctvom verejnej prezentácie výsledkov študentského skúmania vo svojom meste ako aj v rámci podujatia Remember November v Bratislave samotní študenti aktívne vstupujú do verejného priestoru a majú možnosť prejaviť svoj postoj.

Projekt Študenti po stopách totality zároveň poskytol model neformálneho vzdelávania prostredníctvom aktívnej participácie študentských tímov širokému spektru škôl v rámci Slovenska a má potenciál byť využívaný aj v iných témach a vyučovacích predmetoch. Aktivity študentov sa vo väčšine prípadov premietli do života školy, ktorá bola prvým miestom ich prezentácie. Týmto spôsobom aj študenti priamo nezapojení do tohto konkrétneho projektu mali možnosť sa oboznámiť s takýmto spôsobom spracovania špecifickej témy.

Hlavné poučenia a odporúčania pre podobné projekty

V rámci internej evaluácie projektového tímu sme dospeli k záveru, že pre ďalší kvalitatívny rozvoj projektu Študenti po stopách totality alebo iného projektu podobnej povahy je dôležité posilniť niektoré aspekty vedenia študentov. Je vhodné venovať viac pozornosti teoretickej príprave študentov o vedení výskumu a spracovaní výsledkov. Možnosť študentov voľne sa rozhodnúť o forme a podobe výstupov vnímame ako pozitívum projektu, no registrujeme, že tomu predchádzajúcu fázu výskumu je vhodné podporiť detailnejším výkladom a praktickým vyskúšaním si doporučených postupov. Zvýšené nároky na istú profesionalitu pri vedení výskumu vnímame aj ako istú investíciu do zručností študentov, ktorú budú mať možnosť využiť pri ďalšom vzdelávaní. Zhodli sme sa aj na potrebe venovať väčší priestor komunikácii s pedagógmi v úvode projektu, aby mali dostatok priestoru preorientovať sa z pozície pedagóga do pozície facilitátora tímu. Upravili by sme tým mieru priameho zapojenia učiteľov do realizácie projektov. V niektorých výstupoch sme občas rozoznávali rukopis pedagóga, ktorý buď dával priame inštrukcie alebo výstupy aj spracovával. Presunutím zodpovednosti na študentov môžeme posilniť ich sebavedomie a podporiť rozvoj sociálnych zručností.

English summary

Since its establishment in 1991 we have been focusing on human rights education, capacity building of democratic institutions and minority issues. Currently we are focusing on three main programs: Memory, Diversity, Inclusion.

The goal of the project, entitled *Students on the Patch of Totality*, is to capture "a bit of history" with the participation of students in the process of documenting the era of communism, normalisation (1970s and 1980s), and the events of the Velvet Revolution in 1989 in Slovakia.

Main lessons and recommendations:

As part of the internal evaluation of our project team, we arrived at a conclusion that for further qualitative development of the *Students in the Footsteps of Totality* project, or any other similar one, it is necessary to strengthen some aspects of working with students. For example, it would be useful to pay more attention to the theoretical preparation of students about how to conduct a survey and process its results. The fact that students have the freedom to decide about the form of their survey's outcomes is a positive moment of a project; however, we noticed that the stage of survey would need to be supported by a more detailed instruction and practical testing of methods recommended for it. We view our increased demands for a certain level of professionalism in conducting the survey as an investment in students' skills development, which they can use in their further education. We have also agreed on the need to provide greater space for communication with teachers at the beginning

of a project, so that they can refocus from being teachers to being team facilitators. This way we could adjust the rate of the teachers' involvement in the project implementation, because in some of the outcomes we identified too much of the teachers' "imprint", who either were giving direct instructions or even ended up processing the outcomes. By transferring the responsibility onto students, we can strengthen their confidence and support the development of their social skills.